

РОЗДІЛ 13 ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БІЗНЕСУ ТА ЙОГО ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1. Роль та місце бізнесу в суспільно-економічних відносинах

В Україні на сьогоднішній день сформувалась ринкова економіка, яка є офіційно визнаною системою господарювання в нашій державі. Більша кількість підприємств в умовах ринкових відносин є приватними, тобто мають конкретних власників, зацікавлених в економічному використанні ресурсів та, відповідно, підвищенні ефективності власного бізнесу. Усі економічні питання підприємства вирішують самостійно. Але при цьому зростає відповідальність підприємців за результати своєї діяльності.

Під *бізнесом* розуміється діяльність суб'єкта господарювання (юридичної особи або фізичної особи-підприємця) в умовах ринкової економіки, спрямована на отримання прибутку шляхом створення та/або реалізації економічних благ (матеріальних чи нематеріальних), які мають цінову визначеність. Тобто бізнес – це підприємницька діяльність, при цьому *бізнесмен* – це людина (підприємець-фізична особа або власник підприємства-юридичної особи), яка здійснює її відповідно до своїх інтелектуальних здібностей, систематично, на власний ризик, виявляє ініціативу при виборі бізнес-ідей, приймає рішення, розпоряджається необхідними для цього коштами (власними чи позиковими) та несе відповідальність за наслідки цієї діяльності (має проводитися відповідно до чинного законодавства і бути суспільно значимою та спрямованою на збереження навколишнього середовища у сучасних умовах).

Ототожнення понять «бізнесу» та «підприємницької діяльності» обгрунтоване спільною метою як ведення бізнесу, так і здійснення підприємницької діяльності. Але існує й інший підхід, в якому розмежовуються ці поняття, що дає змогу усвідомити місце бізнесу в суспільно-економічних відносинах [1]. Так, підприємництво як суспільно-економічне явище покладено в основу механізму ринкових відносин, при цьому здійснення підприємництва можливе тільки через створення продуктивної структури у певній організаційно-правовій формі (ПП, ТОВ, ПАТ, ПрАТ тощо).

Підприємницьку діяльність (бізнес) можливо охарактеризувати, як організацію і з'єднання факторів виробництва (ресурсів) для створення економічних благ, які задовольняють суспільні потреби, з кінцевою метою реалізації власних економічних інтересів підприємця (бізнесмена).

Загалом поняття «бізнес» визначає практичну діяльність людини щодо організації, відкриття і початку ведення власної справи і відноситься до будь-якої діяльності людини: в сім'ї (домашнє господарство, робота на дачі, хобі), в суспільстві (суспільні роботи, волонтерство), на роботі (виконання робочих обов'язків) і, в тому числі, зачіпає й підприємницьку діяльність (рис. 13.1).

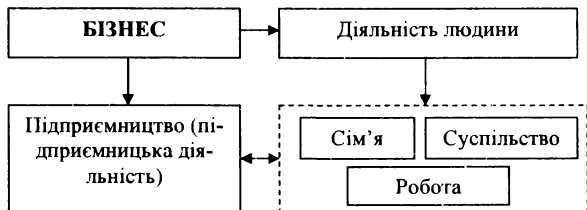

Рис. 13.1. Місце бізнесу в діяльності людини

Дослівно «бізнес» (від англ. *business*, від др.-англ. *bisignisse* «турбота, занепокоєння», від др.-англ. *bisig* «заклопотаний, неспокійний, зайнятий») перекладається як «справа». Займатися бізнесом означає що-небудь робити. Бізнес існує там, де є людина. Економіки без людей не існує, будь-які економічні відносини втілені у матеріальних і духовних результатах, підсумках людської праці, що визначається взаємозв'язком трьох компонентів: люди, речі та ставлення людей з приводу речей. Але людина, речі і взаємовідносини, які виникають між людьми в результаті взаємодії речей, притаманні не тільки підприємницькій діяльності людини, а й будь-якої діяльності людини, якою вона займається і в родині, і в суспільному житті і на роботі. Звідси, будь-які економічні відносини визначаються взаємозв'язком цих трьох компонентів в будь-якій сфері життєдіяльності людини.

Виходячи з вищевикладеного, бізнес, по-перше, це практика підприємницької діяльності, основною метою якої є отримання прибутку. По-друге, це повсякденна діяльність людини, спрямована на задоволення її потреб, які постійно з'являються в її звичайному житті, не пов'язаній безпосередньо з її трудовою або підприємницькою діяльністю. Виникнення суспільно-

економічного явища «бізнес» являє собою закономірний історичний процес. З розвитком суспільства розвивається і бізнес, який «вбирає» в себе економічні відносини суспільства і проявляє їх в господарській практиці, як підприємницької діяльності, так і будь-якій іншій діяльності.

Будь-яка діяльність людини обумовлюється або власними потребами, або потребами оточуючих людей. Тобто, вирішальним мотивом ведення бізнесу є незадоволені потреби. Але для їх задоволення необхідні ресурси – виробничі, фінансові, природні, людські, які є обмеженими. Вирішення проблеми обмеженості ресурсів полягає в усвідомленні людиною важливості правильного, тобто оптимального (раціонального, економічного, ефективного) використання обмежених ресурсів з метою максимального задоволення власних потреб, потреб людей та суспільства, незалежно від відносин. Це стосується як суспільних, так і сімейних або особистісних відносин.

Бізнес є основою функціонування та розвитку ринкової економіки. На сьогодні у суспільстві по відношенню до бізнесу сформовано такі системи стійких, логічно взаємопов'язаних наукових поглядів: позитивна; критична; прагматична і негативна (рис. 13.2).

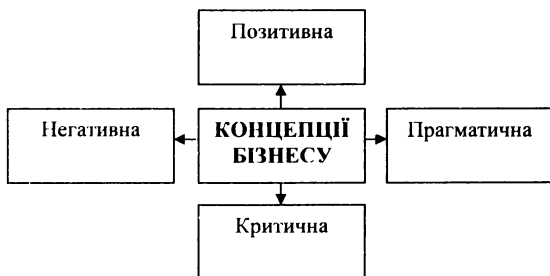

Рис. 13.2. Сучасні концепції бізнесу

Позитивна концепція бізнесу відображає думку частини суспільства, яка вважає бізнес прогресивним явищем у суспільстві (рис. 13.3).

В процесі історичного розвитку суспільства бізнес, який тісно пов'язаний з життям людей, підпорядкований суспільним інтересам та через реалізацію творчості у праці сприяє зміцненню економіки та економічному зростанню.

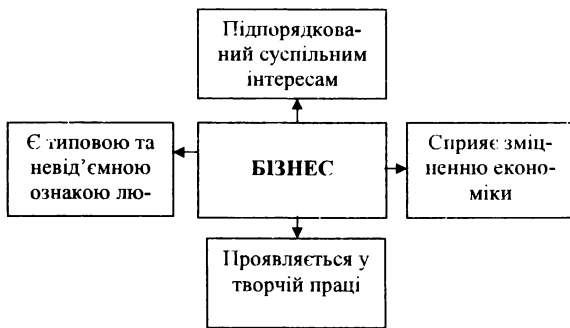

Рис. 13.3. Характеристики позитивної концепції бізнесу

У рамках *прагматичної концепції* бізнес розглядається як явище, немимуче в контексті розвитку суспільства (рис. 13.4). Бізнес, який є необхідною складовою життя людей, у своєму діалектичному розвитку постійно удосконалюється, сприяє правильному вирішенню конфліктів, які виникають через зіткнення різних інтересів, при цьому бізнес потрібен як бізнесменам, так й іншим зацікавленим сторонам.

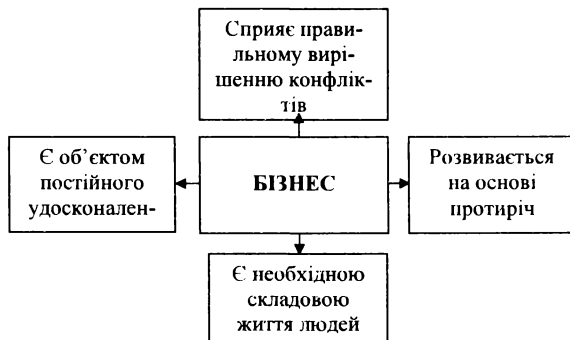

Рис. 13.4. Характеристики прагматичної концепції бізнесу

Критична концепція бізнесу заснована на негативному ставленні суспільства до бізнесу. Прихильники даної концепції вважають, що суб'єкти ринкових відносин переслідують корисливі цілі збагачення за рахунок інших суб'єктів ринкових відносин (рис. 13.5).

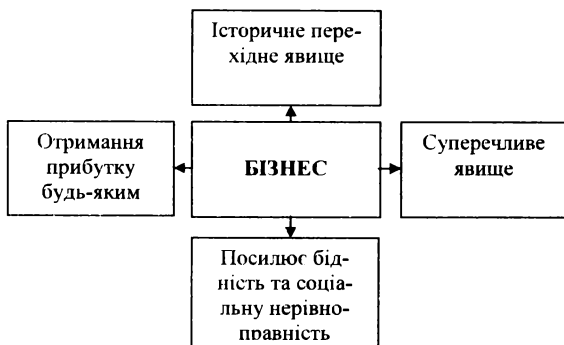

Рис. 13.5. Характеристики критичної концепції бізнесу

Як суперечливе перехідне історичне явище бізнес орієнтований на отримання прибутку будь-якими засобами, що призводить до збагачення бізнесменів при збільшенні кількості бідних людей, що призводить до соціального напруження у суспільстві.

У *негативній концепції бізнесу* відображається посилення негативних сторін критичної концепції (рис. 13.6). Бізнес розглядається як явище, яке є небажаним у суспільстві через надмірну експлуатацію праці людей, що породжує конфлікти та поглиблює існуючі протиріччя.

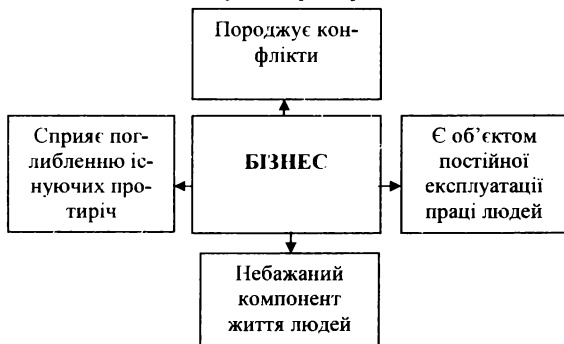

Рис. 13.6. Характеристики негативної концепції бізнесу

З огляду на існування різних поглядів на бізнес, його роль у суспільно-економічних відносинах в сучасному світі є значною. Практика економічно розвинених країн довела, що бізнес є основою розвитку економіки. При цьому бізнес, а саме підприємницька ініціатива тісно і нерозривно пов'язаний з

інноваціями, які економічна теорія визнала ключовим чинником економічного розвитку суспільства [2; 3].

Інноваційні теорії технологічних змін сформували концептуальні засади розвитку суспільств та економік, які ґрунтуються на постійному оновленні технологічної бази виробничої діяльності, зміні технологій, технологічних устроїв. Спонукає до таких змін – прагнення підприємців до підвищення прибутковості. Її зменшення внаслідок широкої дифузії інновацій у галузі змушує підприємців до постійного пошуку, що прискорює темпи науково-технічного прогресу і сприяє підвищенню продуктивності праці у всіх сферах діяльності. Це, в свою чергу, зумовлює соціально-економічний розвиток суспільства, підвищення рівня життя населення, відкриває нові можливості реалізації творчого потенціалу особистості, та, відповідно, створює умови для нового витка науково-технічного прогресу. Впровадження інновацій, крім інших переваг, дозволяє бізнесу вирішити таке важливе завдання як забезпечення економічної безпеки.

13.2. Обґрунтування взаємозв'язку економічної безпеки та інноваційного розвитку бізнесу

Проблема економічної безпеки та інноваційного розвитку як окремих суб'єктів підприємницької діяльності, так і національної економіки в цілому в умовах сьогодення має особливе значення. Вона загострюється у зв'язку зі стрімким наростанням невизначеності у зовнішньому середовищі та поглибленням політичних та соціально-еколого-економічних проблем суспільства.

Багато досліджень сучасних науковців присвячено питанням економічної безпеки. При цьому одна група дослідників трактує економічну безпеку у достатньо широкому аспекті як комплексне поняття [4; 5; 6]. Друга група дослідників ототожнює економічну безпеку з фінансово-економічною безпекою на підставі обґрунтованого твердження про те, що за рівнем фінансових показників можливо встановити загальний стан економічної безпеки [7; 8; 9; 10; 11]. Третя група, розглядаючи економічну безпеку в цілому, відокремлює і зосереджується на її фінансовій функціональній складовій [12; 13; 14]. Оскільки часто у визначеннях фінансово-економічної та фінансової безпеки зустрічаються узагальнення, які стосуються безпосередньо економічної безпеки, під час аналізу наукових джерел увага зверталась на поняття економічної, фінансово-економічної та фінансової безпеки. При цьому однією з цілей дос-